

Proiectul HERITPROT și protecția la risc de foc a sitului UNESCO din Sighișoara

La începutul anului 2006 orașul spaniol San Cristobal de La Laguna (Tenerife) a văzut cum "Casa Salazar", una dintre cele mai valoroase bijuterii de arhitectură civilă din Arhipelagul insulelor Canare, a fost mistuită de flăcări. Nu era primul incendiu din istoria orașului, dar a fost cel dintâi petrecut în inima centrului istoric după includerea sa din 1999 în Lista Patrimoniului Mondial (UNESCO).

În ciuda tuturor eforturilor depuse de pompieri și localnici doar structurile de zidărie au mai rămas în picioare, în timp ce o valoroasă parte din patrimoniul cultural și artistic al Spaniei s-a transformat în cenușă. Analiza ulterioară a incendiului a dovedit că regimul nerestricționat de acces, trafic și parcare în centrul istoric, tarabele dispuse haotic sau mobilierul urban amplasat fără consultarea prealabilă a celor direct implicați în intervențiile de urgență au întârziat suficient intervenția operativă pentru ca focul să fie scăpat de sub control.

Proiectul HERITPROT

Pornind de la această experiență, pompierii spanioli au inițiat un proiect european, la care au fost invitați să participe parteneri din centre istorice diferite, de mărimi diferite și din regiuni diferite, pentru a identifica și promova printr-un "Manual de bune practici"¹ cele mai viabile metode de reducere a riscului la foc și îmbunătățirea sistemelor de stingere a incendiilor în centrele istorice înscrise în Lista Patrimoniului Mondial. Proiectul inițiat de către Consorțiul de prevenire și stingere a incendiilor din Tenerife (liderul de proiect al acestuia), a fost denumit *HERITPROT – FIRE RISK PREVENTION AND IMPROVEMENT OF THE FIRE EXTINCTION SYSTEMS OF THE HISTORIC TOWN CENTERS OF CITIES NAMED WROLD HERITAGE*² și a reunit ca parteneri municipiile orașelor Cuenca (Spania), Riga (Letonia), Varșovia (Polonia), Sighișoara (România)³, Hollókő⁴ (Ungaria), Agenția

¹ *A Good Practice Manual for Fire Protection InWrold Heritage Cities*, La Laguna 2014

² Cu o perioadă de derulare de 3 ani, din ianuarie 2012 până în decembrie 2014, Proiectul HERITPROT a făcut parte din programul european INTERREG IV.C., având ca obiectiv strategic general creșterea eficacității politicilor de dezvoltare regională și contribuția acestora la modernizarea economică și întărirea competitivității în Europa, în domeniile inovării, economiei, mediului și prevenirii riscului prin mijloace de cooperare interregională.

³ Alături de reprezentanții Municipiului Sighișoara, de la începutul derulării proiectului și pe întreg parcursul desfășurării acestuia au fost direct și nemijlocit implicați reprezentanți ai Inspectoratului pentru Situații de Urgență "Horea" al județului Mureș, la care din anul 2013 s-au alăturat și membrii echipei de consultanță externă. Cu acest prilej, mulțumim pentru excelența colaborare d-lui commandant al ISU "Horea" Mureș, col. dr. ing. Dorin Oltean.

⁴ Hollókő este un sat aflat la 100 km nord de Budapesta, în districtul Szécsény, județul Nógrád, având o populație de aproximativ 350 de locuitori. În anul 1987 a devenit primul sat din lume înscris în Lista Patrimoniului Mondial.

Reînnoirea Orașului Vechi Vilnius (Lituania), Serviciul pentru prevenire și stingere a incendiilor din Merseyside (Liverpool – Marea Britanie) și Serviciul de protecție civilă din insulele Azore (orașul Angra do Heroismo - Portugalia).

Pe de altă parte, proiectul HERITPROT a avut în vedere și creșterea competențelor și a experienței în domeniu pentru toți reprezentanții partenerilor implicați, (pompieri, specialiști în domeniul patrimoniului, delegați ai autorităților responsabile de sit), cât și realizarea unor planuri locale de implementare și de acțiune, elaborate în funcție de particularitățile fiecărui centru istoric în parte. În acest sens, fiecare partener a avut un capital bugetat aparte pentru o consultanță externă, care să dea probitate și autoritate profesională analizei stării de fapt, diagnozei de specialitate și prescripției în consecință.

Planuri locale pentru riscul la foc al sitului UNESCO din Sighișoara

Astfel, pornind de la o experiență anterioară, acumulată cu prilejul unor proiecte derulate la Sighișoara în cadrul Programului Național de Restaurare 2006-2007⁵ având ca parteneri Ministerul Culturii și Cultelor, Universitatea “SPIRU HARET” și Primăria Municipiului Sighișoara, a fost ales un consultant extern⁶ care să abordeze studiul fondului construit și a celui ambiental, al infrastructurii, al regimului de circulație, trafic, acces și parcare, etc. din perspectiva și în concordanță cu obiectivele propuse prin proiectul HERITPROT, astfel încât să se identifice vulnerabilitățile și problemele legate de protecție în caz de calamitate, în special cele legate de riscul la foc, oferind în același timp și soluții de prevenție și intervenție în situația producerii acestora.

În acest fel au rezultat 10 volume care cuprind Planul Local de Implementare și Planul Local de Acțiune privind ”*Protecția la foc și îmbunătățirea sistemelor de stingere a incendiilor în Centrul Istoric Sighișoara (zonă protejată cu valoare mondială)*”⁷. Primele 3 volume conțin Planul Local de Implementare și cuprind activitatea de documentare, analiză, sinteză și elementele de diagnoză, iar următoarele 7 vizează latura practică, de intervenție, și măsurile propuse punctual și tematic pentru reducerea vulnerabilităților, a riscului la foc și îmbunătățirea sistemelor de stingere a incendiilor în zona protejată cu valoare mondială din Sighișoara.

⁵ Este vorba de realizarea primei și celei mai complete baze de informații realizate până atunci pentru un centru istoric urban din România: ”*Sighișoara – Zona înscrisă în Lista Patrimoniului Mondial. Studiu de fezabilitate. Partea a II-a – Fondul construit și spațiile publice 2007– Sinteze date și fișe de obiectiv*”, Vol. I-V, Universitatea Spiru Haret, Facultatea de Arhitectură – București, coordonator științific conf. dr. arh. Sorin Minghiat.

⁶ Sorin Minghiat – Birou Individual de Arhitectură

⁷ Coordonator proiect Prof. univ. dr. arh Sorin Minghiat; colectiv de elaborare: lect. univ. drd arh. Corina Lucescu, arh. Alexandru Tiberu Nits, arhg. Ioan Fedor Pascu, arh. Bogdan Udrescu, ec. Bianca Ligia Nits, lect. dr. ing. inst. Ana Maria Biro, stud. arh. Alexandru Gabriel Petrișor, stud. Țifrea Gabriel Ștefan.

Demersul studiului⁸ a cuprins următorii pași: culegerea de date și informații pe teren; întocmirea fișelor de obiectiv pentru absolut toate clădirile cuprinse în zona protejată (indiferent dacă sunt monumene istorice, edificii cu valoare ambientală ori doar inserții constructive târzii)⁹; analiza criterială a informațiilor culese; sintetizarea informațiilor; interpretarea rezultatelor; elaborarea de concluziilor; formularea de propuneri pentru adoptarea unor măsuri menite să prevină declanșarea și propagarea incendiilor, precum și de măsuri care să faciliteze acțiunile pompierilor în cazul declanșării unui incendiu

Culegerea de date și informații pe teren a constat în examinarea vizuală a fiecărei construcții în parte, realizarea de imagini fotografice, identificarea acceselor pe parcelă și în construcție pe diferite niveluri (subsol, parter, etaje, mansarde), evaluarea stării de conservare, materialele de construcție folosite, determinarea înălțimilor la cornișă și la coamă, date privind funcțiunea actuală și tipul de proprietate, datele de contact ale utilizatorilor, evaluarea numărului maxim de persoane care pot fi prezente în edificiul respectiv (permanent/temporar).

Întocmirea fișelor de obiectiv a sintetizat toate informațiile și datele adunate în cadrul cercetării de teren și cuprind: date de identificare, date de inventariere, formă de proprietate, date privind utilizatorul (informații privind tipul de activitate), date privind vechimea construcției, suprafețe și regim de înălțime/nr.niveluri, structura și materialele de construcție, prezența imobilului pe Lista Monumentelor Istorice, componente de patrimoniu, starea de conservare, stabilitatea la foc, căi de acces, informații privind sistemele de încălzire, alimentarea cu energie electrică, alimentarea cu gaze, instalații și dispozitive de detectare/avertizare și stingere a incendiilor. Aceste informații sunt completate cu imagini fotografice, planuri de încadrare în zonă, planuri cu amplasarea acceselor pe parcelă și în construcție/din stradă sau din curte, informații privind amenajarea podului prin mansardare, coșuri de fum, pereți rezistenți la foc față de construcția învecinată.

Analiza criterială a informațiilor culese este prezentată într-un set de planșe analitice privind fondul construit după diverse criterii: starea de conservare a construcțiilor; funcțiuni; regimul de înălțime; regimul juridic; încadrare în Lista Monumentelor Istorice. O altă categorie de planșe analitice vizează rețeaua stradală și informații despre trafic, precum circulațiile auto, parcările și sensurile de

⁸ Un exemplar din întreaga documentație, incluzând Planul Local de Implementare și Planul Local de Acțiune, a fost predat în format print și digital Brigăzii de pompieri Sighișoara, care îl poate actualiza periodic și utiliza după cum dorește.

⁹ Au fost inventariate și analizate 287 de clădiri (locuințe, școli, birouri, hoteluri și restaurante, muzee, biblioteci etc), 3 biserici 9 turnuri împreună cu zidul de incintă – dispuse pe o suprafață de 33,13 ha.

deplasare; căile de evacuare auto și pietonale (din Cetate către Orașul de Jos); amplasarea hidranților; localizarea intersecțiilor (din Cetate și Orașul de Jos).

Sintetizarea informațiilor constă desfășurări de fronturi stradale și tabele sintetice care cuprind informații despre edificiile situate pe o stradă sau într-un spațiu urban de tip piață. Cele din urmă conțin informații privind adresa poștală, codul din Lista Monumentelor Istorice, date de identificare ale locatarilor/utilizatorilor, regimul juridic actual, starea de conservare/degradare, intervenții efectuate în perioada 2007 – 2013 (de la prima fișare și până la data întocmirii studiului de către echipa menționată anterior).

Interpretarea rezultatelor din studiul circulațiilor auto efectuat în Cetate și Orașul de Jos (mai ales în interiorul fortificației, unde lățimea străzilor este redusă, tipic medievală, cu șicane și unde prin raza de întoarcere în curbe nu există întotdeauna posibilitatea autospecialelor de a executa viraje) a apărut necesitatea studierii tuturor intersecțiilor care să ducă la evaluarea căilor de acces și a celor mai oportune trasee în funcție de caracteristicile autospecialelor aflate în dotarea pompierilor sighișoreni. Aceste fișe de intersecții conțin informații legate de numele străzilor care converg în intersecție, lățimile lor și ale prospectului stradal, precum și identificarea lor prin imagini fotografice.

Concluziile sunt prezentate în Planul Local de Acțiune și sunt ilustrate prin planșe grafice privind reglementări de trafic, parcaje, reglementări privind circulația pietonală și căile de evacuare în caz de calamitate, un interes special fiind acordat inelului verde, al zonei de vegetație cu locuire insulară, care pe de o parte separă fortificația de zona urbană a Orașului de Jos dar pe de altă parte le și interconectează prin diferite alei pietonale și scări de legătură.

De o deosebită importanță sunt concluziile privind infrastructura auxiliară în caz de urgență, în special necesitatea unei rezerve suplimentare intangibile de apă, realizabilă printr-un rezervor îngropat în Bastionul Aurarilor, aflat în cel mai înalt punct al cetății, de unde se poate alimenta cu apă atât cetatea cât și orașul de Jos.

De altfel, din cauza morfologiei urbane și a caracteristicilor de relief, cea mai vulnerabilă zonă este platoul superior al cetății, acolo unde se află cel mai important monument al sitului UNESCO, Biserica din Deal, dar și Liceul Josef Haltrich. În acest punct autospecialele de intervenție cu apă ale pompierilor nu pot ajunge sau ajung cu mare greutate. Astfel, ca alternativă și o cale de suport a fost propusă amplasarea a una sau două conducte uscate de-a lungul Scării de lemn acoperite, care să fie folosite doar în caz de urgență. La un capăt, în partea de jos, aceste conducte se vor racorda la autospeciala pompierilor, în timp ce la celelalte capete se vor conecta furtunele de intervenție. De asemenea, au mai fost prevăzute platforme de alimentare ale autospecialelor de pompieri direct din râul Târnava Mare, indicându-se și posibile locuri de campare ale ISU pentru cazuri de necesitate.

Modalitățile de lucru în cadrul echipei de consultanță externă a mai cuprins etape de verificare a informațiilor, corelarea datelor (între Cetate și Orașul de Jos),

elaborare de documente scrise și desenate (în format electronic și grafic), verificarea pieselor desenate.

Periodic au avut loc întâlniri de lucru (lunar sau la diferite intervale de timp) cu factorii de decizie din Primăria Municipiului Sighișoara, reprezentanții pompierilor, reprezentanții poliției și ai furnizorilor de utilități. În cadrul acestora s-au făcut prezentări ale stadiului de desfășurare a cercetării, s-au purtat discuții, s-au identificat problemele apărute în urma studiului și s-au tras concluzii asupra conținutului materialelor scrise și desenate prezentate în proiect.

Principalele măsuri cuprinse în Planul Local de Acțiune (partea a doua a demersului nostru, concretizat în 7 volume) se pot sintetiza astfel.

1. Toaletarea vegetației spontane înalte din inelul verde al fortificației și înlocuirea ei treptată cu o vegetație joasă, amenajată din punct de vedere peisagistic.

Avantaje:

- Împiedică propagarea incendiilor care au ca sursă descărcările electrice și pot fi amplificate prin acțiunea vântului;
- Redă imaginea istorică a fortificației făcând-o vizibilă de la distanță, așa cum era în Evul Mediu;
- Permite punerea în valoare din punct de vedere peisagistic a întregului ansamblu și sporește plastica urbană arhitecturală a fortificației și a turnurilor cetății;
- Permite dezvoltarea vegetației erbacee și arborescente de mică înălțime având rolul de fixare superficială a stratului vegetal și reducerea eroziunii solului datorată ploilor torențiale.

2. Crearea unei rezerve de apă intangibilă suplimentară, amplasată subteran în interiorul Bastionului Aurarilor (situat lângă Biserica din Deal), care să fie racordată cu Cetatea și Orașul de Jos prin conducte uscate.

Avantaje:

- Asigură o rezervă de apă în cel mai înalt punct al fortificației, de unde cu cădere liberă și prin intermediul unor conducte uscate se poate alimenta cu apă atât platoul inferior al Cetății cât și anumite zone ale Orașului de Jos, în special străzile Ilarie Chendi și Anton Pann;
- Nu este o intervenție agresivă în peisaj pentru că bazinul poate fi acoperit cu un strat subțire de pământ care permite dezvoltarea unei vegetații joase, erbacee;
- Cu prilejul lucrărilor de construcție a bazinului de apă se deschide oportunitatea cercetării, restaurării și puneri în valoare a bastionului monument istoric aflat în stare de ruină;

3. Amenajarea a trei platforme pentru alimentarea cu apă în caz de incendiu a autospecialelor de intervenție direct din râul Târnava Mare.

4. Interzicerea parcărilor și restricționarea circulației în punctele critice din zona studiată, în baza unor hotărâri ale Consiliului Local, cu consultarea brigăzii de pompieri și a poliției circulației.
5. Amenajarea circulației pietonale din jurul fortificației în zona verde, deblocarea traseului acesteia în zonele ocupate abuziv și reamenajarea scârilor de legătură dintre Cetate și Orașul de Jos, acestea constituind și căi de evacuare pietonală în caz de calamitate. Scările vor trebui însă prevăzute cu balustrade și parapete de protecție și completate cu elemente de mobilier urban pentru iluminatul electric și indicatoare pentru turiști. Amenajarea acestor trasee pietonale trebuie corelată cu amenajarea peisagistică a spațiului verde din jurul fortificației în urma unui proiect de specialitate.
6. Amenajarea aleilor principale care pornesc de la Biserica din Deal și din strada Scării prin cimitir, coborând către zona denumită Vârtej (în dreptul străzii Anton Pann). Acestea trebuie să devină ocazional carosabile în situații de urgență, ușurând intervenția pompierilor în zona Bisericii din Deal și pe un alt traseu, alternativ celui obișnuit prin Strada Scării.
7. Montarea unor sisteme de supraveghere optică (televiziune cu circuit închis) în zona inclusă în Patrimoniul UNESCO.
8. Înlocuirea hidranților subterani (îngropați) cu unii supraterani în locurile în care parcarea spontană și nereglementară a autovehiculelor poate împiedica acțiunile pompierilor în stingerea incendiilor (în special pe străzile înguste din Cetate).
9. Refacerea pereților rezistenți la foc deteriorați de la nivelul podurilor, obligație ce poate fi stipulată prin certificatele de urbanism solicitate cu prilejul reparațiilor la fațade, la poduri sau la mansardarea acestora.
10. Revizuirea periodică și întreținerea instalațiilor electrice și de alimentare cu gaz în interiorul locuințelor și spațiilor publice prin instruirea agenților economici și a locatarilor în scopul prevenției riscului la foc.
11. Revizuirea regulamentului privind manifestările publice în Cetate, astfel încât în timpul desfășurării acestora să nu fie împiedicate acțiunile pompierilor prin blocarea căilor de acces și evacuare în caz de incendiu.
12. Prevederea de locuri de campare ale ISU pentru cazuri de calamitate.
13. Acțiuni periodice cu caracter de avertizare, instruirea și pregătirea populației și turiștilor pentru evitarea declanșării incendiilor în instituțiile de învățământ, instituțiile de cultură, instituțiile administrative, precum și în spațiile hoteliere și de alimentație publică.

Situl UNESCO din Sighișoara nu trebuie privit ca un cumul de monumente semnificative, nu trebuie în niciun caz considerat un fel de muzeu în aer liber fiindcă e un organism viu și un spațiu vital pentru locuitorii săi. De aceea, în lipsa conlucrării la mai multe niveluri dintre autoritățile responsabile, precum și în lipsa unor strategii clare care ar trebui să facă legătura între prezervarea patrimoniului cultural și dezvoltarea socio-economică a zonelor istorice urbane, nu se poate ajunge

decât la [existența] evoluția urbană către un centru istoric riscant și necompetitiv. Este și motivul pentru care singurul drum al reușitei este implicarea tuturor factorilor interesați care pot facilita viitorul protejând trecutul, evitând pierderi majore de valori originale dar lăsând loc de exprimare și generațiilor [viitoare] următoare.

Arh. Sorin Minghiat
Arhg. Ioan F. Pascu

